

Inventering av storskarv längs Västernorrlands kust 2008

Inventering av storskarv längs Västernorrlands kust 2008

Oskar Norrgrann och Frans Olofsson

LÄNSSTYRELSEN VÄSTERNORRLAND Rapport 2009:4

Avdelningen för miljö och natur
871 86 Härnösand
Telefon växel 0611-349000
Internet: www.y.lst.se

Omslagsbild:

Storskarv, Gunvor Norrgrann

Kartmaterial: © Lantmäteriet, 2008. Ur GSD-Produkter ärende 106-2004/188-Y

ISSN 1403-624X

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
SAMMANFATTNING	4
SYFTE	4
BAKGRUND	4
STORSKARV I SVERIGE	4
STORSKARVENS HISTORIK I VÄSTERNORRLANDS LÄN	5
METOD	5
INVENTERINGSPERSONAL	7
RESULTAT	7
STORSKARV	7
ALKOR OCH STORSKARV PÅ GNÄGGEN	8
DISKUSSION	9
TACK!	10
REFERENSER	10

Sammanfattning

Under sommaren 2008 inventerades Västernorrlands läns kust med avseende på häckande storskarv. Inventeringen genomfördes i samarbete med länets ornitologer och med hjälp av kustbevakningen. Inventeringen av storskarv utfördes genom att alla tidigare kända häckningslokaler för skarv i länet besöktes samt att övriga delar av länets kust spanades av och alla misstänkta häcklokaler besöktes.

Storskarven utrotades helt i Sverige under 1800-talet och har under 1900-talet kommit tillbaka som häckfågel. Återkolonisation av skarv i länet rapporterades först på Gnäggen där 23 bon hittades år 1996. Inventeringar av storskarv i länet visar på en ökning av antalet häckande storskarvar från återetableringen 1996 med 23 bon till 2018 bon 2008. Sammanlagt konstaterades häckningar på åtta stycken öar i länet.

Syfte

Avsikten med inventeringen var att få kunskap om den totala mängden häckande storskarv i länet och försöka följa upp effekterna av beviljad skydds jakt samt att se om etableringen av storskarv påverkat fågellivet negativt på ön Gnäggen. I samband med inventeringen genomfördes dessutom tillsyn av länets fågelskyddsområden i kustbandet.

Bakgrund

Länsstyrelsen har givit tillstånd till prickning av skarvägg under åren 2003-2008, dessutom har illegal förstörelse av bon förekommit 2005 och 2008.

Storskarv i Sverige

Efter att ha utrotats från Sverige i slutet av 1800-talet återetablerade sig storskarv som häckande art i slutet av 1940-talet i Kalmarsund. Sedan dess har arten etablerat häckande bestånd i stora delar av landet, med tyngdpunkt längs ostkusten. Ökningstakten i återetableringen har sedan 1970-talet varit hög. År 1981 fanns 900 häckande par, 1992 över 9 000 par och 1996 cirka 18 000 häckande par. 1987 noterades de första kolonierna utanför Kalmarsund. År 2006 räknade man med 45 000 par i Sverige fördelade på drygt 190 kolonier. Under senare år verkar ökningen ha börjat avstanna.

Storskarven förekommer i två raser i Sverige, den som häckar i Sverige kallas mellanskarv. Mellanskarven flyttar söderut under augusti-september och återkommer under mars-april. Övervintringslokalerna finns från Östersjön till norra Afrika. Storskarven är kolonihäckare och bygger boet i träd eller direkt på marken. Skarvarnas frätande spillning tar ofta död på träden de bygger bon i och skapar karakteristiska skarvöar. Artens föda består av fisk. Dagsbehovet är mellan 250-450 gram. Storskarven är en generalist i sitt födosök och tar det som finns tillgängligt. Födan består till stor del av abborre, mört, tånglake och simpa. Skarvar kan flyga upp till 2-3 mil i sina födosök. Arten kan även ta fisk ur nät och ses som en konkurrent av fiskerinäringen.

Innan inträdet i EU var jakt tillåten på storskarv, efter inträdet fredades arten då den var upptagen i fågeldirektivets lista över hotade arter. Sedan 1997 är skarven inte med på denna lista men allmän jakt kan inte införas förrän den införts på listan över jaktbara arter. Tillstånd till skydds jakt kan ges av länsstyrelser, villkoret är att skada eller annan olägenhet

förekommer och att problemet inte kan lösas på annat sätt. Även illegal boförstörelse förekommer.

Informationen om storskarv i Sverige har hämtats från SOF (1990), Svensson m fl (1999), SOF (2002) samt från Jägareförbundets och Sveriges Ornitologiska Förenings hemsidor.

Storskarvens historik i Västernorrlands län

Flera namn på kobbar och skär längs norrlandskusten tyder på tidigare förekomst av skarv, exempelvis Skarvstenarna i Norafjärden, Kramfors och Skarvviken på Lungön, Härnösand. Storskarven kallades också för havstjäder (Gylling 1898). Det finns även historiska uppgifter på häckningar från länet. Exempelvis anger Kempe (1917) att havstjädern häckar på Höglosmen och Gnäggen. Från Härnösandstrakten finns noteringar av skjutna skarvar från Hässjö 1910 (Lundström 1913). Från Medelpad finns observationer av skarv från slutet av 1800-talet (MOF 2000).

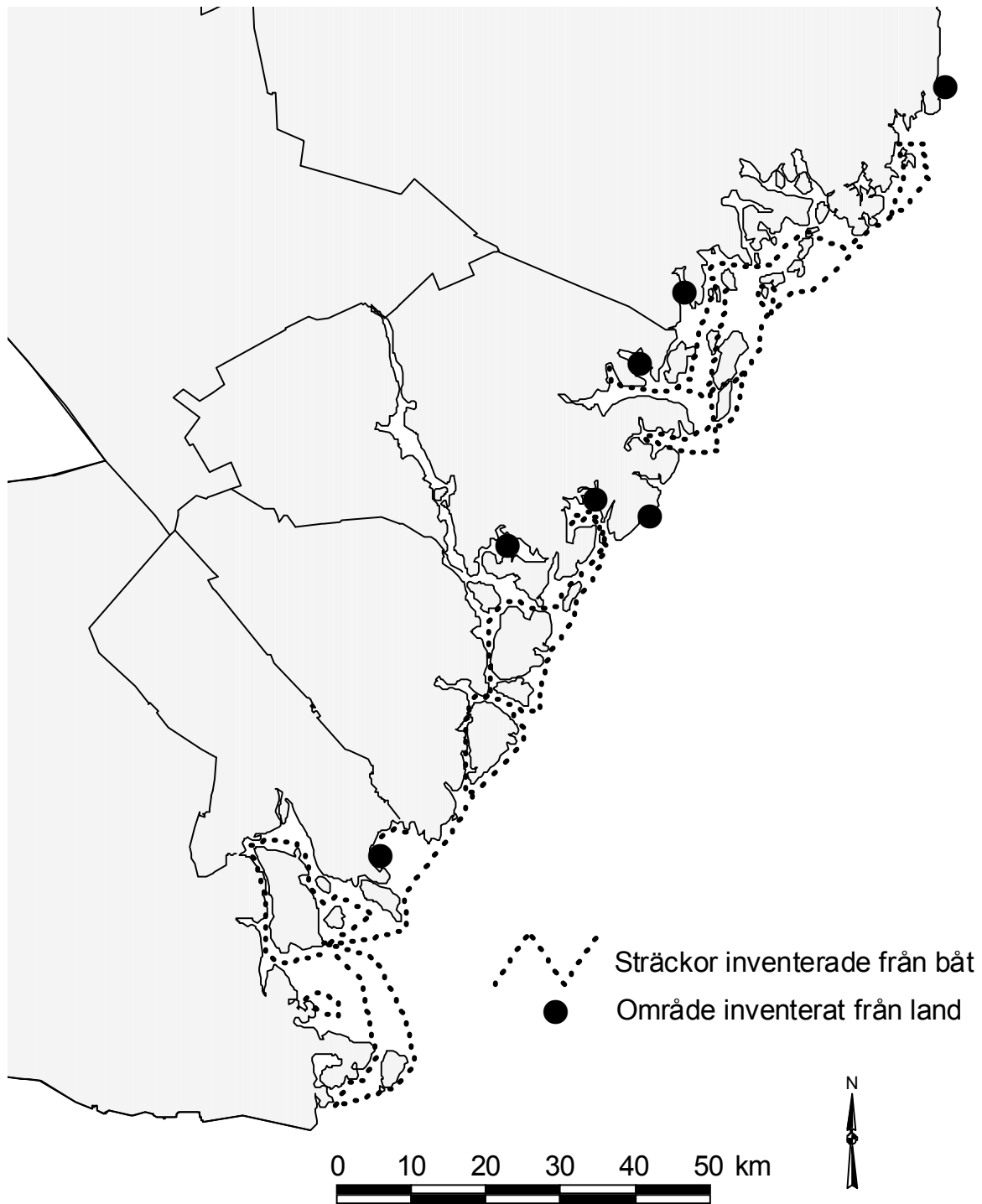
Återkolonisation av skarv i länet rapporterades först i Ångermanland. På Gnäggen hittades 23 bon 1996, men troligen häckade skarv där redan året innan (Holmqvist 1997). Året därpå (1997) häckar skarv även på Långskärsklubben (Holmqvist 1998). Från Medelpad rapporteras de första häckningarna från Rödskäret 1997 med 22 bon och året efter 38 bon (MOF 2000). Innan dessa häckningar under 1990-talet hade översomrande individer funnits längs länets kuster under många år (Elmberg 1988, Svensson m fl 1999).

Länets kustfågel har inventerats åren 1973, 1987 och 1999 (Pettersson 1999). De två förstnämnda åren hittades inga häckande storskarvar och 1999 noterades 702 par. Storskarv inventerades även under 2002 (Länsstyrelsen 2002) samt 2005 (Länsstyrelsen 2006), se vidare under Resultat.

Metod

Inventeringen av häckande storskarv samordnades med tillsyn av länets fågelskyddsområden. Alla fågelskyddsområden i kusten besöktes och information om skyltning och annat av värde noterades. All inventeringspersonal som har landstigit på öar som utgör fågelskyddsområden har haft tillstånd till detta under inventeringarna. Finansiering av inventeringarna har skett via stöd från länsstyrelsen och har kunnat genomföras tack vare att kustbevakningen ställt upp.

Alla tidigare kända häckningslokaler för skarv i länet besöktes och större delen av länets kust spanades av från båt, dessutom spanades ett antal fjärdar av från land (Figur 1). Där indikationer funnits på häckning har landstigningar genomförts. Antalet använda bon (Figur 2) räknades (tabell 1) och även övrig fågelfauna på öarna noterades.

Figur 1. *Inventerade sträckor och områden med avseende på storkarv 2008.*

Figur 2. Storskarvens bon är cirka 40 cm i diameter och består mestadels av flätade kvistar. Foto: Oskar Norrgrann.

Inventeringspersonal

Deltagande externa ornitologer under inventeringen var Leif Johansson, Björn Gustafsson, Anders Lindström och Peter Nilsson. Från länsstyrelsen deltog Oskar Norrgrann och Frans Olofsson som inventerare.

Resultat

Storskarv

Sammanlagt konstaterades häckning av storskarv på åtta öar i Västernorrlands län 2008 (Tabell 1). Två av dessa öar var nya häckningslokaler. På flera tidigare kända häcklokaler kunde det konstateras att inga häckningar förekom. Sammanlagt skattades antal häckande storskarv i länet till 2018 par. Storskarven ökade med 63 % mellan de första inventeringarna 1999 och 2002, och med 33 % mellan 2002 och 2005 och med 32 % mellan 2005 och 2008.

Tabell 1. Häckningslokaler och antal aktiva bon för storskarv funna vid inventeringar 1999 (Pettersson 1999), 2002, 2005 (Länsstyrelsen 2002, 2006) och 2008.

	1999	2002	2005	2008
<u>Kramfors-Örnsköldsvik</u>				
Gnäggen	282	260	579	442
Långskärsklubben * 2004	301	515	1	0
Skäret (flera öar 2008)	27	0	0	415
Kvarngrönan	4	0	0	0
Grönsviksflasen	1	0	0	0
Ottängsgrunden	0	32	0	0
Sörskäret	0	2	0	0
Läskären ++ 2005 * 2007	0	0	0	186
Ågrundet	0	87	0	0
Rödflasen	0	0	0	70
<u>Härnösand</u>				
Brudstenarna	0	13	46	0
Loppan ++ 2008	0	0	165	0
<u>Sundsvall-Timrå</u>				
Rödskäret * 2003-2005	82	142	136	0
Skallanskäret	5	0	0	0
Gråskärsbådan * 2006-2008	0	96	594	840
Sälstenarna	0	0	7	0
Gistholmarna	0	0	0	65
summa	702	1147	1528	2018
* prickning genomförd (efter tillstånd), se Diskussion				
++ illegal förstörelse av bon genomförd, se Diskussion				

Alkor och storskarv på Gnäggen

Ön Gnäggen söder om Ulvöarna är länets kustfågelrikaste ö vad gäller häckande alkor (tordmule och sillgrissla). Den kala ön är sedan 1970 naturreservat och det råder förbud att vistas närmare än 200 meter under perioden 15 april-1 september.

Gnäggen har ingått i kustinventeringarna 1973, 1987 och 1999, liksom i föreliggande inventeringar, men har även inventerats på ideell basis av ångermanländska ornitologer under andra år. Som framgår av Tabell 2 har antalet häckande par alkor ökat kraftigt sedan slutet av 1980-talet, liksom antalet storskarv sedan mitten av 1990-talet. Ingenting tyder på att etableringen av storskarv på ön skulle ha lett till att alkorna trängts undan. Både antalet tordmular så som sillgrisslor har ökat markant sedan storskarven etablerat sig på ön.

Tabell 2. Alkfågelnas och storskarvens utveckling, antal par, på ön Gnäggen sedan 1973 till 2008 (Grenmyr 2004, Länsstyrelsen 2006, Birkö 1996 och uppgifter från årets inventering).

	1973	1987	1990	1991	1994	1996	1999	2004	2005	2008
Tordmule	75	215	400	265	600	650	940	1200	750	1050
Sillgrissla	2	4	2	2	6	7	17	50	75	200
Tobisgrissla	3	13	11	14	25	35	45	30	10	20
Storskarv	0	0	0	0	0	23	282	346	579	442

Diskussion

Avsikten med inventeringen av storskarv var att få en uppskattning av den totala mängden häckande storskarv i länet samt se om jakt (både legal och illegal) gett någon effekt. Det är osannolikt att någon koloni storskarv har funnits utanför det inventerade området, varför det uppskattade antalet par (bon) är att betrakta som nära det verkliga för häckningssäsongen 2008. För närvarande finns inga uppgifter om häckning av storskarv i inlandet i vår region. Det finns troligen ganska många individer som inte häckar men som uppehåller sig längs länets kust. Storskarven blir köns mogen först vid 2 till 3 år ålder och gruppen icke häckande fågel kan till stor del utgöras av dessa fåglar.

Ser man till de öar där legal äggprickning eller olaga jakt (vandalisering av bon) har bedrivits så har storskarven försvunnit från alla öar förutom från Gråskärsbådan. På Långskärsklubben, där prickning genomfördes under 2004 försvann storskarven 2005. På Rödskäret genomfördes prickningar mellan 2003 - 2005, men när prickning skulle genomföras 2006 hade fåglarna lämnat ön. Om man ser till Läskaören är antalet häckande par (aktiv bon) följande sedan 1999; 1999-0, 2000-okänt, 2001-75 st, 2002-0, 2003-okänt, 2004-115, 2005-0, 2007-281 och 2008-186. Under 2005 fanns spår av misstänkt vandalisering av häckningslokalen på Läskaören (alla bon var förstörda) och 2007 genomfördes en legal äggprickning på ön. Vandaliseringen av bon ledde till att skarvarna lämnade ön 2005 men skarven återkom och efter prickningen minskade kolonin kraftigt. Ön Loppan utsattes för illegal boförstörelse under 2008 och skarvarna lämnade ön. På Gråskärsbådan har äggprickning genomförts mellan åren 2006-2008, Gråskärsbådan är den enda ön där storskarven stannat kvar som häckande fågel trots störning i form av flera års äggprickning.

Det kan finnas många faktorer som påverkar fåglars val av häckningslokal, men det är tydligt att en kraftig störning så som äggprickning eller vandalisering av bon ofta innebär att en lokal överges. Det är troligt att störning som leder till att en lokal överges leder till att skarven etablerar sig på nya ställen. Det är även troligt att etableringen av skarv närmare fastlandet är en effekt av störningen på Rödskäret och Långskärsklubben. Risken för att skrämja iväg en befintlig skarvkoloni till nya ställen är stor då skydds jakt tillåts, detta måste vägas in då beslut om skydds jakt tas.

Farhågor och funderingar har framförts att övrig fågelfauna på öar där skarvarna häckar skulle påverkas negativt. För att studera detta har en av länets rikaste kustfågelöar, Gnäggen, även studerats med avseende på häckande alkor efter storskarvens etablering på ön. Onekligen innebär en skarvkoloni en uppenbart stor påverkan i det fall ett trädkikt finns på ön, vilket inte är fallet på Gnäggen. Vidare skulle alkorna och skarvarna kunna konkurrera om fiskfödan, men gissningsvis framstår det inte som troligt att en sådan födobegränsning ännu har uppstått med tanke på arternas ökning under senare år (Tabell 2). Vidare torde inte skarvarna omedelbart konkurrera med alkorna om själva utrymmet på ön, då alkorna söker sig till skrevor och mellan block dit inte skarvarna tar sig. Observationerna tyder också på att åtminstone sillgrissla uppehåller sig intill och bland skarvarna, kanske för att det innebär ett

visst skydd. Ingenting hitintills tyder på att storskarven påverkat alkorna negativt på Gnäggen. Fågelfaunan på Gnäggen bör följas fortlöpande i framtiden.

Sammantaget ter det sig önskvärt att fortsatt följa storskarvens status i hela länet, helst med tätare intervaller på vissa intressanta lokaler såsom öar där prickning utförs och inom skyddade områden som exempelvis Gnäggen.

Tack!

Ett stort tack till kustbevakningen som ställde rejält sjöduelig båt och personal till förfogande, samt givetvis till alla inventerare som deltog.

Referenser

- Birkö, T. 1996. Inventeringsresultat av fågelbeståndet på Gnäggen och Långskärsklubb 1996. Ångermanlands ornitologiska förening. Stencil.
- Elmberg, J. 1988. Fåglar i Nordmaling och Bjurholm. Fåglar i Västerbotten, suppl 2. Umeå.
- Grenmyr, U. 2004. Inventering av Gnäggen 2004. Ångermanlands Ornitologiska Förening. Gråspetten 24:88-89.
- Gylling, O. 1898. Iakttagelser om lokalfaunan i Västernorrlands län 1885-1897. Hernösand, 1898.
- Holmqvist, K. 1997. Fågelrapport för Ångermanland 1996. Ångermanlands Ornitologiska Förening. Gråspetten 17:84-110.
- Holmqvist, K. 1998. Fågelrapport för Ångermanland 1997. Ångermanlands Ornitologiska Förening. Gråspetten 18:53-80.
- Kempe, S. M. 1917. Med två- och fyrbenta jaktkamrater bland Hemsö berg och annorstädes. Stockholm, Lagerström 1917.
- Lundström, A. 1913. Några ornitologiska anteckningar från Ångermanland. Fauna och Flora. Årg, 8. sid. 47-48.
- Petterson, J. 1999. Kustfågelinventering 1999. Länsstyrelsen Västernorrlands län. Publikation 1999:6
- Länsstyrelsen. 2002. Skarvinventering 2002 Västernorrlands län. Länsstyrelsen Västernorrlands län. Publikation 2002:5.
- Länsstyrelsen. 2006. Inventering av sjöfågeldöd och storskarv längs Västernorrlands kust 2005. Länsstyrelsen Västernorrlands län. Publikation 2006:1.
- MOF. 2000. Medelpads fåglar och fågellokaler. 3:e upplagan. Sundsvall.
- SOF. 1990. Sveriges fåglar. 2:a uppl. Stockholm.
- SOF. 2002. Sveriges fåglar. 3:a uppl. Stockholm.
- Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. Svensk fågelatlas. Vår Fågelvärld, supplement 31. Stockholm.